

BELLE TEN

Cilt : XLII

NİSAN 1978

Sayı : 166

KHORSABAD KIRAL LİSTESİ VE KRONOLOJİ

Prof. Dr. FÜRÜZAN KINAL

Asur kırılları da soylarının eskiliğini, kırallıklarının meşruluğunu göstermek maksadı ile, Sumer ve Babil kıralları gibi, kiral listeleri düzenlemişlerdir. Bu listelerde takip edilen usul, eski kiral isimlerini alt alta sıralamak, kimin hangi kiralın oğlu veya biraderi olduğunu ve kaç yıl idare ettiğini kaydetmekten ibarettir.

Asur kiral listeleri muhtelif nüshalar halinde bulunmuştur. Bunlar arasında Khorsabad kiral listesi (=KKL), onun duplikatları olan Seventh-day Advent Theological Seminary (=SDAS) listesinden ve Asur A kiral listesi (=AKL) inden daha iyi durumda ve hemen hemen tam olarak ele geçmiştir. KKL nin bazı noksanlarını bu duplikatların yardımı ile tamamlamak mümkün olmuştur.

Khorsabad Kiral Listesi :

Bu liste, Asur imparatoru II. Sargon'un (M. Ö. 722-705) yeni kurduğu idare merkezi DUR Şarru-kin (Khorsabad=Husrevabad) şehri harabelerinde Chicago Üniversitesi adına 1932/33 senelerinde Chiera ve Frankford başkanlığında yapılan kazılarda bulunmuştur. Fakat ancak on sene sonra Arnold Poebel tarafından JNES I (1942) ve JNES II (1943)de bütün teferruatı ile yayınlanmıştır. Tabletin neşrinden önce bir gazetede çıkan fotoğrafını büyülten E. Weidner, ilk defa AfO XIV 5/6 (1944) s. 362 v.d. da, sonra da AfO XV (1946-51)de listenin arka yüzündeki kırallar ve kronolojileri hakkında bilgi

vermiştir. Daha sonra B. Landsberger de aynı suretle liste üzerinde çalışmış ve eleştirmiştir¹.

KKL, alt yazısına (colophon) göre, Arbel (Erbil) mabedi kâtiplerinden Kandilanu isminde biri tarafından Arahabu ayının 20. günü ve Asur valisi Adad-Engin'in ikinci Limu'luğu zamanında, yani III. Tiglatpiles'in 7. senesinde (M. Ö. 738) yazılmış olan esas tabletin bir kopyesidir. Bu kopyede 107 kiral adı vardır. Tabletın ön ve arka yüzünde ikişer sütün ve her satırda iki isim vardır.

Poebel KKL nin daha önceden malûm olan AKL ve onun duplikatı olan B kiral listesi ile karşılaştırarak listeyi Asur imparatorluğunun son kralı II. Assuruballite kadar tamamlamıştır.

1 — *Asur (A) kiral listesi*: Halen İstanbul Eski eserler Müzesinin çivi yazılı tabletler arşivinde korunan bu tablet, ilk defa Esat Nasuhi tarafından AfO IV 1 (1927) s. 1-11 de yayımlanmıştır. Bundan dolayı Asur'un (A) kiral listesine Esat Nasuhi Listesi denildiği gibi, İstanbul listesi de denir. Bu liste, Adasi sülâlesinden Bel-bani ile başlar ve 97. kiral II. Tiglatpileser (Tukulti-apel-esarra) (M. Ö. 965-933) ile sona erer. Buna göre bu liste 98. kiral II. Assurdan (M. Ö. 932-913) zamanında yazılmış olmalıdır², yani KKL den 194 sene önce yazılmıştır.

Asur (B) kiral listesi: Schroeder tarafından KAV 15 de çivi yazılı olarak yayımlanan bu metin üzerinde Poebel (JNES I, 251), Landsberger (JCS 8. 1954. s. 39 n. 48) çalışmışlardır. KAV I 14 deki metin de bu listeye ait bir parçadır ve KKL nin Şamşi-Adad I sülâlesini tamamlamak için kullanılmıştır. KAV I 18 deki metin parçası ise, KKL nin III. grup kırallarını kapsar.

2 — *SDAS listesi*:

KKL nin ikinci bir duplikatı olan bu tablet, Mr. Horn tarafından tetkik edilmek üzere Chicago'daki Enstitüye verilmiş³ ve Prof. I. Gelb tarafından JNES XIII 4 (1954) s. 209-230 da neşredilmiştir. Listenin alt yazısında "Orijinaline uygun olarak yazılmış ve karşılaştırılmıştır. Asur'un MAS.MAS rahibi Bel-sum-iddin'in

¹ B. Landsberger, Assyrische Königsliste und "Dunkles Zeitalter" (JCS 8 1954).

² Poebel, JNES I (1942) s. 251

³ Landsberger, JCS 8 (1954) s. 33 n. 12 de bu listeye Horn listesi der.

tableti. Kim yerini değiştirirse, tanrı Adad da onun mekânını değiştirsin!" denilmektedir. Üçte ikisi tam olarak ele geçen tabletin ön ve arka yüzünde iki sütun üzerine 109 isim yazılıdır, yani KKL den iki isim fazladır. Tablet çap ve form bakımından aynıdır, fakat idare rakamları bazan değişmektedir. Meselâ, KKL, I. İşme - Dagona 40 sene verdiği halde, SDAS da 50 sene gösterilir. KKL inde 63. kiral III. Puzur - Assur'un idare yılları kırıktır, SDAS bunu 24 sene olarak gösterir. AKL si ise 14 sene verir.

SDAS listesi de KKL gibi, Tudia ile başlar. 109. kiral Salmannassar V. (M. Ö. 722-705) ile sona erer. Buna göre SDAS listesi muhtemelen onun halefi Sargon II (M. Ö. 722-705) zamanında yazılmış olmalıdır. SDAS'da da KKL gibi, her satırda iki isim vardır:

1. Tudia	2. Adamu
3. Iangi	4. Kıtlamu

şeklinde, fakat kopye edilirken isimlerin sırası değiştirilmiştir. KKL nin tamamlanmasına ve Chronolojiye yardım eden listelerden biri de

3 — *Synkronistik Asur listesidir :*

Deutsche Orient Gesellschaft'ın Asur (Kale-el Şergat) kazılarında bulunmuştur, tabletin ancak 2/3 si kalmıştır, ön ve arka yüzünde çift sütun üzerine yazılmıştır. KAV I 216 da tabletin yalnız arka yüzü neşredilmiştir. Bu liste, Asur kırıllarını Babilli çağdaşları ile gösterdiğinden, ilk bakışta Kronoloji için çok faydalı gibi görünürse de, liste bizim anladığımız anlamda bir tetkik mahsulü olmadığı için, pek yararlı olmamıştır. Meselâ Asur kralı Şamşi - Adad II (1532-1527)'nin altı senelik idaresi tüm Hana Kasları sülâlesi ile çağdaş gösterilir. Esasen ne Asur kırıllarının, ne de Babilli çağdaşlarının idare süreleri gösterilmez.

* * *

KKL nin keşfine kadar, M. Ö. III. Binyıldaki Asur şehrinin tarihi hakkındaki bilgimiz, kazılarda bulunan Akkad'lar ve III. Ur sülâlelerine ait kalıntılardan ibaretti. Ninive (Kuyuncuk) kazılarında Akkad devletini kuran Şarrukinu (Sargon) nun bronzdan bir portresi bulunmuştur⁴. Asur (Kale-el Şergat) kazılarında meydana çıkarılan İştâr mabedini Akkad kırıllarından Manistusu'nun yap-

⁴ M. E. L. Mallowan, Twenty-Five Years of Mesopotamian Arceology. 1956, 33

tırmış olduğunu da daha geç bir devre ait bir kitabe ile biliyoruz⁵. Bu deliller Akkad'ların Asur bölgesine egemen olduklarını kanıtlıyordu. Bilindiği üzere, Akkadlar sülâlesi Guti akınları sonunda yıkılmış ve bu dağlı kavimler Mezopotamyada bir asra yakın hâkim olmuşlardı. Sonra, başta Uruk şehri olmak üzere, Sumer şehirleri bu yabancı istilâcıları kovmuşlar ve bağımsızlıklarına kavuşmuşlardı. Bunlardan Ur şehri Ensi'si Ur - Nammu, bütün güney Mezopotamya şehirlerine otoritesini tanıttıktan sonra, yukarı Dicle bölgesini de idaresine katarak Mezopotamya'nın siyasi birliğini kurmuştu. Nitekim Asur kazılarında bulunan Zariqum kitabesi Asur üzerindeki bu III. Ur sülâlesinin egemenliğinin delilidir.

KKL nin keşif ve tetkikine kadar Asurun III. binyıl tarihi hakkındaki bütün bilgi bundan ibaretti. KKL nin I. bölümünü teşkil eden ve "Çadırda oturan kırıllar" denilen 17 kiral aceba hangi devirde yaşamıştırlar? Bu soruyu cevaplamak için, bu 17 kiral adını teker teker araştıralım:

I. Grup — Çadırda oturan kırıllar :

KKL nin 1. grubunu teşkil eden bu krallara listede: "Toplam: 17 kiral çadırda oturanlar" denilir. Bunlardan hiç birinin baba isimleri ve idare süreleri verilmemiştir. Bu deyim, bugün hâlâ Arabistan çöllerinde yaşayan bedevî (Nomad) şeyhleri anımsatur. Fakat F. R. Kraus'ın da belirttiği gibi⁶, Asur yazılı vesikalarında nomadlıkla ilgili başka hiç bir kayıt yoktur. Bu 17 kiralın isimleri KKL ve onun paraleli SDAS listesinde şu şekilde sıralanmıştır:

KKL		SDAS	
1. Tudia	3. İa - an - qi	1. Tudia	Adamu
2. Adamu	5. Harharu	2. İa - an - qi	Kitlamu
4. Kitlamu	İmsu	3. Harharu	Mandaru
Mandaru	Dideanu	İmsu/Harsu	Dida - anu
Harsu	Zuabu	Hanu - u	Zuabu
Hanu	Abazu	Nuabu	Abazu
Nuabu	Azarah	Belu - u	Azarah
Beli - u		Uşpia	Apişal
Uşpia	Apişal		

⁵ Borger, HdO V. Bd. 1964. s. 10.

⁶ F. R. Kraus, Könige, die in Zelten wohnten (Nederlandse Akademie van Wetenschappen, AFD letterkunde Nieuwe Reeks-Deel 28. No: 2. 1964 s. 4.

Görüldüğü üzere, iki liste arasında sıralanış farklıdır. KKL nin I grubu üzerinde çalışan Kraus, bu isimlerden: Adamu - Kitlamu; Harharu - Mandaru, İmsu - Harsu, Zuabu - Nuabu adlarının kafiyeli olduğunu doğru olarak görmüştür. Buna göre listenin kolay ezberlenebilmesi için manzum şekilde düzenlendiği anlaşılıyor.

KKL nin I. grubu ile ilgili şimdi elimizde yeni bir mukayese metni: GHD (=Genealogy of the Hammurabi Dynasty) listesidir. Halen British Museum 'da korunan 80328 no.lu tabletin müzeye geliş tarihi eski olduğu halde, bir isim listesi görünümünde olduğu için, 1966 senesinde J. J. Finkelstein tarafından yeniden keşfedilinceye kadar dikkati çekmemiş, Eski Babil devrine ait bir işçi listesi zannedilmiştir. Ancak Finkelstein tabletin Eski Babil sülâlesinin son kırallarından Ammisaduqa tarafından yazdırılmış bir şecere listesi olduğunu anlamış ve metni neşretmiştir⁷.

GHD tabletinin ön yüzündeki 40 satırdan 28 inde şahıs adları yazılıdır. 29-40 satırları arasında ise şu ibare vardır: "Amoritlerin Palusu, Hanalıların Palusu, Gutium Palusu. Bu tablette (bu) Palular anlatılmayacak ve Beyleri, Prensleri ve Prensesleri için ölen askerler, Doğudan Batıya bütün Pagidam'lar (?) ve Şahiram'lar gelin, yiyin, için ve Babil kralı Ammiditana'nın oğlu Ammisaduqa'ya dua edin!". Bu alt yazının yorumunu sonraya bırakarak, ilkin isim listesine bakalım.

GHD listesinin ilk üç satırındaki şu:

- 1) A - ra - am - ma - da - ra
- 2) Tu - ub - tı - ia - mu - ta
- 3) Ia - an - qu - uz - zu - ha - la - am - ma

isimlerin uzunluğu Finkelstein'in dikkatini çekmiş ve bu üç satırda KKL nin başındaki ilk altı isimle benzerliğini görmüştür. Ona göre bu isimler KKL nin ilk üç satırındaki altı ismin birleştirilmiş bir şeklidir. Öyle ki bu isimleri şu şekilde ayırmak mümkündür:

1) Aram	2) Madara
3) Tabtia	4) Iamuta
5) Iamqu	6) Zuhamma

⁷ J. J. Finkelstein, JCS XX 3/4 (1966) s. 86-117.

Buna göre iki listedeki isimler şu şekilde yer değiştirmiştir :

GHD	KKL
1) Aram	1) Tudia
2) Madara	2) Adamu
3) Tabtia	3) İamqi
4) İamuta	4) Kitlamu
5) İamqu	5) Harharu
6) Suhalamma	6) Madaru

Bu suretle Asur ve Babil tradüsyonlarının müşterek bir kaynaktan çıkmış olduğu anlaşılıyor. Bu isimlerin ait oldukları dile gelince, Babilin şecere listesinde 3. sıradaki ve KKL nin birinci ismi Tudia'nın sonundaki -ia eki, hurrice isimlerde görülmekle beraber, I. Babil sülâlesi zamanında kısa isim (Hypochrasticum) eki olarak da görülür⁸. Kraus'a göre ise, Tudia bir isim tamlaması şeklinde uyduurulmuş bir isim olmalıdır⁹. Finkelstein bu ismin sumerce DU.DU (yabani koç)dan türediği kanısındadır. Bu görüş doğru ise GHD de Tabtia olan Tudia adı, hayvan isimleri taşıyan bir çok bedevi kabileler gibi, bir kabile ismi olabilir¹⁰.

2. Adamu: Arabcadan Türkçeye girmiş olarak dilimizde hâlâ yaşayan "adam" demektir. KKL'sinde ikinci isim olan Adamu, GHD listesinde İamuta şekline dönüşerek 4. sırayı almıştır. GHD yi yazan kâtip çok iyi bildiği "Aram" adını en başa koymayı tercih etmiştir. Çünkü Arama bitişik olan Madara adı, Şamşu -iluna'ya ait bir tablet parçasında (VAT 1433) Harhar - Madara isimlerinin "onun dedeleri, atası" (abi abi şu) sözcükleriyle geçtiğine dayanarak, Doğu Kenan kabilelerinin Babile girmeden önceki devirlerde çölde yaşayan nomad kabilelerden birinin ismi olabileceği Kraus tarafından ileri sürülmüştür¹¹. Böylece Aram=Harharu eşitliği ve KKL nin ilk üç satırındaki altı ismin kabile adları olduğu anlaşılıyor.

Asur ve Babil listeleri arasındaki bu paralellik, müteakip 7.-12 inci isimler arasında da devam ediyor. KKL nin 7. ve 8. isimleri olan Emsu -Harsu, SDAS'da tek bir isim gibi verilmiştir. Bu bize

⁸ A. Poebel, aynı eser, s. 253.

⁹ F. R. Kraus, L. c. s. 4.

¹⁰ Finkelstein, L. c. s. 100

¹¹ Aynı eser, s. 7-8.

KKL ile SDAS listesinin ayrı ayrı listelerden kopye edilmiş olduğunu gösterir. Bunlardan Emsu'yu Poebel Larsa sülâlesinden Emisu'nun adı ile mukayese eder¹², Harsu adı ise GHD de yoktur.

9 uncu İsim Didanu, yabancı sığır anlamına geldiği için, kabile adı olarak kabul edilebilir. Bu kelime I. Babil sülâlesinden Şamsu-ditana ve Ammiditana isimlerinde ikinci öge olarak kullanılmıştır.

10 uncu İsim Hanu'ya gelince, bu ismin Mari mektuplarından tanıdığımız Hanalılar denilen bedevi kabilelerle ilgili olduğuna şüphe yoktur¹³. Bu isim GHD de 7. sırada bulunan Heana ile aynı olmalıdır, zira Finkelstein de bu ismi, metnin alt yazısındaki Heana palusu (sülâlesi) olarak yorumlar. Mari vesikalarındaki Hanalılar, bedevi kabileler arasında özellikle savaşçı olmakla tanınırlar ve çok defa ücretli asker olarak görünürler. O halde KKL indeki 10. ismin de bir kabile adı olduğu kesindir.

KKL'nin 11. ismi Zuabu adı, I. Babil sülâlesinin kurucusu Sumuabum'un adı ile mukayese edilmiştir¹⁴. Kraus ise eski Babil vesikalarında geçen bütün Sumu-abum'ları toplayarak, neticede Sumu-abum isimli bir kabilenin varlığının isbatı henüz erkendir diyordu.

Böylece KKL nin 1-11. inci isimlerinin kabile adları olduğuna dayanarak 12. Nuabu'yu da onlara kıyasla kabile adı olarak kabul edebiliriz. Listemizin 13. ismine gelince: Bu ismi biz, Asur şehri kazılarında bulunan bronzdan bir kamanın ağzı üzerinde yazılı: "Man-istusu'ya kölesi Abazu tarafından sunuldu" ibaresinden tanıyoruz. Demek ki Akkad kralı Manistusu zamanında Asur şehrinde Abazu isimli bir vali (isakku) vardı¹⁵. Ayrıca bu kısa ibare bize Abazu adının kabile ismi değil, bir şahıs adı olduğunu öğretmektedir. KKL indeki 13. K. Abazu'nun aynı kişi olduğu şüpheli olmakla beraber, uzak bir ihtimal de değildir. Böylece 13. kiralardan itibaren şahıs adlarının başladığını söyleyebiliriz. Nitekim 16. kiral Uspia, daha sonraki Asur kralılarınca Asur şehrindeki Asur mabe-

¹² JNES I (1942) s. 252.

¹³ Kraus, s. 5.

¹⁴ JNES I, 258.

¹⁵ E. Weiner, AFO XV (1954/51) s. 85.

dinin kurucusu olarak anımsanır¹⁶. Onun oğlu 17. kiral Apiasal'ın adı listede iki defa geçer. Zira Asur tahtını bir düşmandan kurtararak başa geçen I. Şamşi-Adad, kendi yabancı soyluluğunu saklamak maksadı ile ilk defa bir kiral listesi düzenlediği zaman, kendi Asurlu olmayan atalarını da listeye sokturmuş ve en eski atasını Apiasale bağlatmıştı.

Bu suretle KKL'nin I. grubunu teşkil eden ve Asurlu kâtip tarafından "Çadırda oturan 17 kiral" diye gösterilen isimlerden ilk 12 sinin şahıs adı değil, kabile ismi olduğunu, 13.-17. isimlerin ise artık Asur şehrinde yerleşmiş bulunan bedevi şeyhlerin adları olduğu sonucuna varıyoruz.

II. Grup — Terqa sülalesi :

Gerek KKL inde gerekse SDAS da bu gruptaki kırılların adları babalarının ismi ile birlikte dokuz nesil olarak şu şekilde gösterilir:

11) Aminu	Ilukabkabu'nun oğlu
12) Ilukabkabu,	İaşkur - el'in oğlu
13) İaşkur - el	İakmeni'nin oğlu
14) İakmeni	İakmesi'nin oğlu
15) İakmesi	İlumer'in oğlu
16) İlumer	Haya - a - ni'nin oğlu
17) Ha - ia - a - ni	Sama - a - nu'nun oğlu
18) Sa - ma - nu	Ha - li - e'nin oğlu
19) Ha - li - e	Apiaşal'ın oğlu
20) Api - a - sal	Uşpia'nın oğlu

Bu tabloya ilk bakışta görüleceği üzere, I. grubun 16. ve 17. kırılları olan Uşpia ve onun oğlu Apiasal'ın adları 20. satırda tekrar yazılmıştır. Bu durum, Landsberger'in belirttiği üzere¹⁷, II. gruptaki kiral sırasının ters yazılmış olduğunu gösterir. Apiasal, I. grupta 17. kiral olduğuna göre, listemizin doğru sırası şöyle olmalıdır:

¹⁶ KAH I,13 deki kitabesinde I. Salmanassar, Asur mabedinin tarihini şöyle anlatır: Vaktiyle, Assurun rahibi ecdadım Uşpia'nın inşa ettirdiği Beyim Assurun mabedi Ehursagkurkurra çöktüğü zaman, Assurun rahibi ecdadım Erisu (onu tekrar) inşa ettirmişti. Erisu'nun idaresinden beri 159 sene geçtiği zaman, bu mabed de yıkıldı ve Assurun rahibi Şamşi-Adad (I.) onu tekrardan yaptırmıştı. 580 sene sonra, Assurun rahibi Şamşi-Adadın yaptırmış olduğu bu mabed de çok harap olmuştu, yandı."

¹⁷ B. Landsberger, L. c. s. 32.

- 18) Ha - li - e
- 19) Sa - ma - nu
- 20) Ha - ia - a - ni
- 21) İlu - me - ir
- 22) İa - ak - me - si
- 23) İa - ak - me - ni
- 24) İa - az - kur - ilu
- 25) İlu - kabkabu
- 26) Aminu

Toplam 10 kiral, babalarıyla birlikte.

Landsberger'in görüşü tamamen doğru idi, zira 25. kiral İlukabkabu'nun, KKL de 39. kiral I. Şamşi-Adadın babası olduğunu, Şamşi-Adad adının karşısındaki nontan ve Mari mektuplarından bilmekteyiz. II. grupta 26. kiral Aminuya da İlukabkabu'nun oğlu denildiğine göre, demekki İlukabkabu'nun iki oğlu vardı. Diğer taraftan Mari kralı İahdun-Lim'in temel kitabesiyle¹⁸ ve I. Şamşi-Adad'ın Mari şhrine naip kiral tayin ettiği küçük oğlu İasmah-Adad'ın tanrı Dagan yazdığı raporu ile Mari ve Terqa şehirleri arasında geleneksel bir düşmanlık ve savaşlar olduğunu kesinlikle bilmekteyiz. Terqa kralı İlukabkabu Mari Kralı İagit-Lim'i yenmişti. Fakat onun oğlu İahdun-Lim mabed taşlarından kendisine bir saray yaptırmca, tanrı Dagan Mariyi Şamşi-Adad'ın eline vermişti¹⁹.

Böylece KKL nin II. grubundaki kırılların Şamşi-Adad'ın ataları oldukları ve Şamşi-Adad'ın Asur menşeli olmadığını saklamak için yeni bir kiral listesi tertip ettirerek, buraya atalarını da sokturduğu anlaşılmaktadır²⁰. Asurlu kâtip, bu sahte şecere düzenleme işini gayet iyi becermiş, aslen Terqalı olan II. grup kırılların adlarını doğrudan doğruya I. Şamşi-Adad'ın isminden önceye değil, bizim III. grup dediğimiz Asur kırıllarından önceye koymak ve II. grubun sonuncu kralı Aminuyu I. Grubun 17. kralı Apiaşal'ın oğlu gibi göstermek suretiyle işi örtbas etmek, karıştırmak istemiş ve bundan dolayı da isim sırasını tersine yazmış olmalıdır.

¹⁸ G. Dossin, Syria 32 (1955) s. 1-28.

¹⁹ Tureau-Dangin, RA XXXIV (19) s, 136. Aşağıda not. 44.

²⁰ B. Landsberger, L. c. s. 32.

Bu suretle II, grup kırıllarının aslen Terqa sülâlesine mensup oldukları tesbit edildiğine göre, bu sülâle kırılları Terqa'da yaşarlarken, Asur şehrinde KKL nin III. grup kırıllarının hüküm sürdükleri veya başka bir deyimle, II. ve III. grup kırılların çağdaş oldukları kendiliğinden anlaşılır²¹.

III. Grup — Hurrili sülâle :

Bu grubun ilk üç ismi (27, 28, 29) Sulili, Kikia ve Akia adlarının, No: 30-32 deki samî isimlerden farklı olduğu ilk bakışta görülür. Nitekim Poebel bu ilk üç ismi hurrice kökenli kabul ediyordu²². Bu fikre biz de katılıyor ve bu sülâleye "Hurrili sülâle" diyoruz. KKL ni yazan Asurlu kâtip ise bu gruba "Limmu'ları kaybolmuş kırıllar" demiş ve ilk kiral Silulu'yu, I. Şamşi - Adad'ın ataları olan II. grubun son kiralı "Aminu'nun oğlu" olarak göstermiş, böylece daha önceki sülâle ile bir bağlantı kurmak istemiştir. Hakikatte ise III. grubun içinde üçü Hurri kökenli (Akia, Kikia, Sulili), üçü sami asıllı (Puzur-Asur, Sallim - ahhe ve İluşuma) olarak iki ayrı kökenli kırıllar toplanmıştır. Bu itibarla biz bu grubun aslında "Hurrili" ve "Asurlu" olmak üzere iki sülâleden oluştuğuna inanıyoruz. Çünkü Yukarı Dicle bölgesinde Akkadlar devrinden beri Hurri kavimlerinin oturduklarını gösteren şahıs adları vardır²³.

Bu grubun diğer bir özelliği de, bu iki sülâleye mensup kırılların başka yazılı vesikalarla da malûm olmalarıdır. Bu vesikalar ya doğrudan doğruya kendilerinden kalmıştır, ya da daha sonraki devirlerde yaşayan Asur kırılları tarafından isimleri anılır²⁴. Meselâ Anadolu'da Kayseri yanındaki Kanış şehrinin Eski Asur devrine ait Kanış Karumu kazılarında bulunan kilden dört zarf üzerindeki mühür baskılarında "Dakiki oğlu Silulu" adı okunmuştur²⁵. Fakat diğer iki mühür baskısında ise, "Uku'nun oğlu Silulu" ismi geçmektedir. Julius Lewy, her iki Silulu'nun da aynı aileye mensup olduklarını, yani Dakiki oğlu Silulu'nun oğlu olan Uku'nun kendi oğluna

²¹ F. R. Kraus, L. c. s. 11.

²² JNES I. s, 276.

²³ A. Kammenhuber, Die Arier (1968) s. 25.

²⁴ Lambert, Iraq 38. 1976. s. 27 de: IX. yüzyılda yaşayan Asur kiralı Assur-rimnişuşu, bir yazısında "Sulili'nin kırıllığından önceki Assur kırıllarından İlakabakabu'nun neslinden..." denir.

²⁵ Kemal Balkan, Kanis Karumu Kronolojisi (KKK) 1955, s. 15.

babasının adını koymuş olduğu faraziyesini ileri sürmüştür²⁶. Garelli ise, Kemal Balkan'ın teklifini kabul ederek, KKL'indeki Sulili'nin, III. Ur sülâlesinin son zamanlarında Asur valisi olduğunu ve aynı mührün sonradan Koloni çağında yaşayan Dakiki oğlu Silulu tarafından tekrardan kullanıldığını kabul eder²⁷. Halbuki Nagel, Dakiki oğlu Silulu mührünün 5. satırında silik bir şekilde yazılmış "BANDA Kikia=Kikia soyundan" sözcüklerini okuyarak, KKL'indeki Silulu'nun Kikia'dan sonra yaşamış olacağını ileri sürmüş, bu tezini de mührün lejantında görülen "Savaşçı" motifi ile desteklemek istemiştir²⁸. Ona göre Eski Babil ikonografyasında savaşçı tasvirleri ancak I. Babil sülâlesi zamanında ortaya çıkmıştır. O halde II. grup kırılları gibi, III. grup kırılları da listede tersine sıralanmış olmalıdır, böylece Silulu, en sona konulacak ve Asur Koloni çağına daha yaklaşmış olacaktır.

Hurrili sülâle kırılları III. Ur sülâlesinden Amar-Sin idaresinden sonraya konulabilirler, zira kitabesinde kendisine "Assur issakku'su" diyen Zariqum, Asur kazılarında bulunan kitabesinde: "Bêlat ekalli mabedini, Beyi Ur kırıllı ve dört iklim Kırıllı Amar-Sin'in hayatı için, Zariqum, Assur valisi inşa etti" demektedir²⁹. Ne var ki Zariqum adı KKLinde yoktur, fakat bu sinkronizma bize Hurrili sülâleyi Amar-Sin'den sonraya koymamıza işaret verir. Silulu mühür baskıları da Kaniş Karumu'nda bulunduğu göre, onu da sülâlenin sonuna koyarsak, Terqa şehrinde I. Şamşi-Adad'ın ataları, güneyde Ur şehrinde III. Ur sülâlesinin son kırılları yaşarken, Asur şehrinde de Hurrili isakku'ların idare ettikleri yanlış olmayacaktır. Buna göre şöyle bir sinkronizma kurulabilir:

WB 444 göre III. Ur kırılları		Asur şehri
1) Ur - Nammu	18 sene ca. 2066 M. Ö.	
2) Şulgi	46 "	
3) Amar - Sin	9 "	(Zariqum)
4. Şu - Sin	9 "	
5. İbi - Sin	24 " ca 1960 M. Ö.	Akia
	106 "	Kikia
		(Dakiki)
		Silulu

²⁶ J. Lewy, HUCA 27 s. 31.

²⁷ Paul Garelli, Les Assyriens en Cappadoces. 1963 s. 43.

²⁸ O. Nagel, AfO XVIII. 1957. s. 97.

²⁹ İAK s. 3.

III. Ur sülâlesinin M. Ö. ca. 1960 larda çöktüğü kabul edildiğine göre, Asurdaki Hurrili valiler, bu tarihten itibaren I. Puzur-Assur zamanına kadar iktidarda kalmış olmalıdırlar, esasen daha sonraki zamanlarda bu sülâle için listede yer yoktur. III. Ur sülâlesinin yıkılışının en önemli nedeni, Amurru göçleri ile Mezopotamya şehirlerinde samilerin çoğalmaları ve politik bakımdan kuvvetlenmeleri idi. Bu durum Asur şehrini de etkilemiş ve Puzur-Assur isminde sami asıllı biri hükümet darbesi yaparak iktidarı eline geçirmişti.

IV. Grup — I. Puzur-Assur sülâlesi :

KKLnin 30. kıralı olan I. Puzur-Assur'dan hiç bir vesika kalmamıştır, fakat onun oğlu olduğunu söyleyen Şallim-ahhe (Şalimahun) inşaat kitabesinde: "Tanrı Asur'un kendisinden bir mabed talep ettiğini, bunun üzerine Asur şehrinde bir mabed ile bir de Şarri-Dagan sarayını yaptırdığını" anlatır³⁰. Bu suretle Asur şehrinde sami asıllı ilk sülâle kurulmuş oluyordu.

Şalimahuna oğlu İluşuma halef olmuştur. Bu kıraldan da iki inşaat kitabesi günümüze kadar kalmıştır³¹. Bunlardan birinde kendisine "Tanrı Assur'un rahibi" sanını veren İluşuma, Asurda yaptırmış olduğu İstar mabedinden söz eder ve "O Akkadların hürriyetini sağladı" der. Bu suretle Asurluların kendilerine Akkadların ahfadı gözü ile baktıklarını ve tanrıça İstar'ın onları Hurri'lerden kurtardığına inandıklarını anlıyoruz.

İluşuma'nın ikinci kitabesi bu devrin siyasî tarihine ışık tutma bakımından daha önemlidir. Kendisine bu kitabesinde tanrı Assur'un rahibi ve Sallim-ahhe'nin oğlu diyen İluşuma, Asur şehrine iki kaynaktan su getirttiğini söyledikten sonra: "Akkad'ların ve onların oğullarının hürriyetini sağladım. Ur, Nippur, Awal ve Kismar ile tanrı Kadi'nin şehrine (Dêr)'e hürriyetlerini verdim" demektedir. Böylece Asur şehrinin kalabalıklaştığını, eskiden mevcut suların artık yetmediğini, Asur ve İstar mabedlerinin kurulduğunu ve her zaman kendilerini Akkad'ların ahfadı sayan Asurluların, onlar gibi civar memleketlere akınlar yapmaya başladıkları anlaşılıyor. Zaptedilen ülkeler ve şehirler arasında Ur ve Dêr şehirlerinin bulunması, Asur-

³⁰ İAK s. 5.

³¹ İAK, s. 7-9

luların bu zamanda güney Mezopotamya'ya kadar geldiklerini gösteriyor. Güney Mezopotamya tarihinde İluşuma seferleri için bir yer var mıdır? İluşuma saydığı bu şehirleri hangi düşmandan kur-tarmıştır?

Aşağıda göreceğimiz üzere, Salmanassar³² ve Asarhaddon³³ yazıtlarındaki zaman ifadelerinden öğrenildiğine göre, İluşuma'nın oğlu ve halefi Erişum, Asur mabedini I. Şamşi-Adad'dan Salmanassara göre 159, Asar-haddon'a göre 126 sene önce yaptırmıştır. Rakam farkı I. Şamşi-Adad'ın 33 yıllık idaresinin hesaba dahil edilmesi veya edilmemesinden ileri gelmektedir³⁴. Kısa kronolojiye göre I. Şamşi-Adad M. Ö. 1751-1718 arasına konulur ve KKL ne göre 33 sene memleketi idare etmiştir. Demek ki Erişum, Salmanassar rakamına göre $1751 + 159 = 1910$ senesinde, Asarhaddon rakamına göre: $1751 + 126 = 1877$ senesinde yaşamıştır. KKL. inde Erişum'a İluşuma'nın oğlu denilir ve 40 senelik bir idare süresi verilir. O halde babası İluşuma'nın zamanı:

Salmanassar rakamına göre: Asarhaddon rakamına göre:

$$1910 + 40 = 1950$$

$$\text{veya } 1877 + 40 = 1917$$

olmalıdır. Güney Mezopotamyadaki III. Ur sülâlesinin M. Ö. ca. 1960 da çöktüğü kabul edildiğine göre³⁵, 1950 veya 1917 senelerinde İsin ve Larsa şehirleri bağımsızlıklarına yeni kavuşmuş idiler. Ancak böyle bir ortamda İluşuma bir güney seferini gerçekleştirebilirdi. KKL, ne göre, İluşuma'nın ölümünden sonra, yerine oğlu I. Erişum geçmişti.

Poebel listemizin IV. grubunu I. Erişumla başlatıyor³⁶. Halbuki I. Erişum'un, İluşumanın oğlu olduğu hem kiral listeleriyle, hem de kendisine ait inşaat kitabeleriyle malûmdur³⁷. Yani I. Puzur - Assur sülâlesi devam etmektedir. Erişum'un inşaat kitabelerinden birinin tablet üzerindeki kopyesinin, Kayseri yanındaki Kültepe (Kaniş-Karumu) kazılarında, II. tabakada bulunmuş olması, Karum'un kuruluşu için bir *terminus anti quem* teşkil eder.

³² not. 16 ya bakınız.

³³ Assarhaddon kitabesi: KAH I 51 için bak. E. Weidner, AfO 15 s. 90.

³⁴ Landsberger, JCS 8, s. 39.

³⁵ Hartmunt Schmökel, Das land Sumer. 1956. s. 76 da 1955 dir.

³⁶ JNES I 282

³⁷ I. Erisum'dan 13 adet inşaat kitabesi bulunmuştur: İAK V, 1-13 s. 11.

Fakat bu durum hiç bir zaman I. Erişum'un Kaniş Karumu'nun II. tabakası zamanında yaşadığını göstermez. Zira II. tabaka zamanında Erişum'un oğlu İkunum ve torunu Sargon'un Asur şehrini idare ettikleri kesindir. Çünkü halen Filadelfiya Üniversite Müzesinde bulunan bir Kültepe tabletinin zarfı üzerinde J. Lewy, Sargon'un mührünü okumuştur³⁸. Bu tablet Asur kralı İkunum tarafından "Waklum" tayin edilen Puşuken'e gönderilmiştir. Kt/S 30 numaralı tablet ise, bu Waklum'un babası tarafından Puşukene gönderilmiştir. Mektupta İkunum'un babasının, Asqutum isminde birine vereceği bir miktar gümüşten söz ediliyor. Demek ki İkunum'un babası Erişum zamanında da Kaniş Karumu faaliyetinde idi.

Böylece I. Puzur Assur sülâlesi zamanında Asurluların dış ticarete dayanan gelişmiş bir ekonomi yarattıklarını Kültepe kazıları göstermiştir. Gerçekten bugünkü Kayseri yanındaki Kaniş (Kültepe) şehrini çeviren surların dışında Asurlulara ait bir mahalle keşfedilmiştir. Kültepe hafirleri Asurlulara ait çivi yazılı ticarî vesikaları ve mektupları Kaniş Karumunda bulmuşlardır, fakat Kaniş (Kültepe) şehrini de kazmayı ihmal etmemişler, doğru sonuç alabilmek için, neticeleri daima karşılaştırmışlardır. Kaniş Karumunda dört tabaka tesbit edilmiştir. En alttaki IV. tabaka ile onun üstündeki III. tabakada tek bir tablet dahi bulunmamıştır³⁹. Buna karşı sayıları 20 bini aşan tabletlerin büyük çoğunluğu II. tabakadan çıkarılmıştır. Yukarıda zikredilen İkunum mektupları ile Sargon'un mührünü taşıyan zarf da bu II. tabakada bulunduğu göre, Kaniş Karumu'nun II. tabakası bu kırallar zamanında tarihlenmelidir.

Kaniş Karumu'nun I. tabakası ise a-b olarak iki safha göstermiştir. K. Balkan'a göre⁴⁰, Alisharda bulunan Kültepe tabletleri Ib katı ile çağdaştır. Kültepe kazılarının gösterdiği bu sonuçlar, vesikaların verdiği bilgilerle karşılaştırılarak Kaniş Karumu taba-

³⁸ JAOS 78. 1958 s. 99-101.

³⁹ Tahsin Özgüç, Kültepe Kazısı Raporu (1950); Belleten 65 (1953) 101-118.

⁴⁰ Kemal Balkan, KKK s. 4 de Alishar 15 de geçen Limmu Adad - bani adının, Çağarbazır ve Mari vesikalarında da geçmesine dayanarak Kaniş Karumu Ib tabakası ile Alishar tabletlerinin çağdaş olduğunu ileri sürdü. Fakat J. Lewy, K. Balkanın tezini reddetti ve bütün Kültepe ve Alishar tabletlerinin II. tabakaya ait olduğunu iddia etti (Orientalia 26. 1957 s. 17-18). Aynı suretle P. Garelli de, Les Assyriens en Cappadoce (Paris 1963) s. 61 de ve Matous, Ar. Or. 27 (1959) s. 346 da bu çağdaşlığa itiraz ettiler.

kalarını tarihleme denemeleri sürdürülmektedir. Fakat neticede Kaniş Karumu'nun Asur kralı İluşuma zamanından, Sargon'un oğlu II. Puzur - Assur zamanına kadar faaliyette olduğu anlaşılıyor, zira Alişar tabletleri üzerinde II. Puzur - Assur'un mühür baskısı bulunmuştur. İkunum ve Sargon'un II. tabaka zamanında yaşadıkları saptandığına göre, Erişum ile babası İluşuma da Kaniş Karumu'nun III. tabakası zamanına konulursa, şöyle bir tablo çizmek kaabil olacaktır:

Kaniş Karumu	Eski Asur kraları:
IV. tabaka	
III. "	{ İluşuma M.Ö. ca. 1910 + 40 = 1950 Erişum M.Ö. ca. 1910
II. "	{ İkunum 1910 (?) Sargon 1850
I. " b)	Puzur-Assur II ... 1850-1800
a)	

Bu netice Kemal Balkan'ın kronolojisini doğrulamaktadır.^{40a}. Böylece KKL nin 37. ve 38. krallarına gelmiş bulunuyoruz; listede

37) Naram - Sin, Puzur - Assur'un oğlu

38) Erişum II, Naram - Sin'in oğlu

yazılmasına rağmen, bu iki kralın menşeinin de doğru kaydedilmediği anlaşılmiş bulunmaktadır. Gerçi Poebel, Naram - Sini Asurlu kabul eder⁴¹, fakat Landsberger, Naram - Sin adının daha sonraki yıllarda, hatta bütün Asur tarihi boyunca bir daha kullanılmadığına dayanarak, 37. kralda I. Şamşi-Adad ile çağdaş olan Eşnunna kralını görmek ister⁴². Erişum II. de Naram - Sin'in oğlu değil, Puzur-Assur sülâlesinin son kralıdır. I. Şamşi-Adad onu Asur tahtından atmış ve kendisini Asur kralı yapmıştır.

V. Grup — Şamşi Adad sülâlesi :

Mari mektuplarının keşfine kadar, KKL nin 39. kralı I. Şamşi-Adad'ın Asurlu olduğu sanılıyordu. Fakat bir taraftan Mari Kralı

^{40a} Kemal Balkan, KKK s. 18-19 da Şamşi - Adad'ın ilk yılını (1852) olarak kabul eder.

⁴¹ JNES I, 287.

⁴² JCS 8, s. 35 n. 24.

İahdun - Limin kitabesi⁴³, diğer taraftan Şamşi - Adad'ın küçük oğlu Mari naip kralı İasmah - Adad'ın tanrı Dagana yazdığı raporu⁴⁴, vasıtasıyla Şamşi - Adad'ın aslen Terqa (Tel Aşarat)lı olduğu anlaşılmıştır. KKL'inde Şamşi-Adad isminin karşısındaki nottan⁴⁵, onun taht gasıbı olduğu tahmin edilebilir. Bu vesikaların verdiği bilgilerle Terqa şehrinin Mari kralı İahdun - Lim tarafından işgali üzerine, Şamşi - Adadın Asura kaçtığı, fakat Asur şehrinin Eşnunna kralı Naram - Sin tarafından zaptı üzerine Babile gittiği, oradan aldığı kuvvetlerle evvela Ekallatumu zaptettiği, üç sene sonra da Asura gelerek Asur tahtından II. Erişuyu attığı ve kendisini Asur kralı ilan ettiği anlaşılıyor. KKL'indeki "Babile gitti" sözünden herhalde Şamşi - Adad'ın Babil de zaptettiği anlamı çıkarılamaz, çünkü Şamşi - Adad hayatı boyunca Babil kültürü hayranlığını sürdürmüştü. Mari şehrinin zaptına gelince, bunun Asurun alınmasından önce mi, sonra mı olduğu münakaşalıdır⁴⁶. Mariyi aldıktan sonra küçük oğlu İasmah - Adadı oraya naip kral olarak atamıştı. Kendisi yeni kurduğu Şubat Enlil (Tel Çağarbazar?) da oturuyordu, bu suretle yapacağı batı seferleri için daha uygun bir üsde bulunuyordu. Şamşi - Adad, Ninive kitabesine göre⁴⁷, muhtemelen Mari'nin zaptından sonra batı seferine devam etmiş ve Akdenize kadar giderek, sahildeki kayalıklar üzerine abidesini kazdırmıştı. Şamşi - Adad bu geniş fütühat seferleri arasında kültür işlerine de zaman ayırmıştır⁴⁸. Bu meyanda

⁴³ Syria 32 (1955) s. 14 ve ARM I, 3.

⁴⁴ G. Dossin, ARMT'da.: "Atalarımın kimse tanrıya karşı suç işlememiş, tanrı yeminini tutmuştur. Vaktiyle İluakabkabu ve İagit - Lim, güneş tanrısına yemin etmişlerdi. İluakabkabu, İagit - Lime karşı yemini bozmadı, fakat İagit - Lim, İluakabkabu'ya karşı günah işledi. Sen (ey tanrı) bunu duydun ve onu çarptın. İagit - Lim eski kırılların inşa ettikleri mabedi yıktırdı ve kendisine bir "bit hilani" yaptırdı. Sen onu kendi kölelerine öldürttün ve Fırat kenarındaki Mari'yi Şamşi - Adad'ın eline verdin".

⁴⁵ KKL inde Şamşi - Adad hakkında şu bilgi verilir: "İluakabkabu'nun oğlu Şamşi - Adad, Naram - Sin zamanında Babile gitti. İbni - Adad'ın Limmu'luğu zamanında Kardunias'tan döndü, Ekallatum şehrini aldı, 3 sene Ekallatum'da oturdu. Atamar - İştâr'ın limmülüğü zamanında Ekallatum'dan yukarı çıktı. Naram - Sin'in oğlu Erişu'yu tahttan attı, tahtı aldı ve 33 sene idare etti."

⁴⁶ B. Landsberger, JCS 8 s. 35

⁴⁷ Borger, HdO Bd. V s.

⁴⁸ Kayseri yanındaki Acem Höyükte I. Şamşi - Adad bullesinin bulunması (bak Nimet Özgüç, Belleten 162 (1977) s. 361) Anadolu ile Assur arasındaki ticaretin onun zamanında devam ettiğini kanıtlamıştır.

Asur kiral listesini yeniden tanzim ettirmiş ve KKL nin II. grubunu teşkil eden ve aslında Şamşi-Adadın ataları olan Terqa sülâlesini Hurrili sülâleden önceye koydurmuştu. Bu suretle Şamşi-Adadın yabancı soydan geldiği, Asurlu olmadığı tescil edilmiş oluyordu.

Şamşi - Adadın ölümünden sonra, yerine büyük oğlu İşme - Dagan Asur tahtına çıkmıştı. KKL ona 40 senelik idare tanır (SDAS'ta 50 sene).

İşme - Dagan'ın halefleri sorunu:

Gerek KKL'inde, gerekse onun duplikatlarında İşme-Dagan'ın halefi ve oğlu olarak Assur - dugul gösterilmiş ve onun "Bir tahtı olmaksızın 6 sene kirallık ettiği" kaydedilmiştir. Assur - dugul ile onun 6 halefinin, "KA Tup - pi - su" (=onun idaresi başlarında) kirallık ettikleri bildirilmiştir. Oysaki başka bir kiral listesine ait küçük bir tablet parçası (KAV 14) üzerinde şu isimler vardır:

Şamşi - Adad
İşme - Dagan
Mut - Askur
Rimu-..
Asinu

Bu isimlerin hepsi, I. Şamşi - Adad sülâlesi gibi doğu kenanca dırlar⁴⁹. Diğer taraftan bir Mari mektubunda (ARM II39) İşme-Dagan'ın oğlu Mut - Askur'dan söz edilir. KKL nin 43. kiralı Puzur-Sine ait bir kitabede ise Asinu'ya "Şamşi - Adadın torunu" denilir. Böylece, İşme - Dagan'ın ölümünden sonra, Şamşi - Adad sülâlesinden gelen prenslerin isimlerini kiral listesinden çıkartacak olayların vukubulduğunu B. Landsberger doğru olarak görmüştür. Demek ki Asur kiral listeleri zamanın şartlarına göre değiştiriliyordu. Bu son değiştirme, İşme - Dagan'ın haleflerinden Asinu'ya karşı, KKLnin 43. kiralı Puzur - Sin'in tahtı ele geçirmesinden sonra yapılmış olmalıdır. Puzur - Sin tabletinde Şamşi - Adadın sarayını yaktırdığını ve bir şehir suru yaptırdığını anlatır⁵⁰. Kiral listesinden rakibinin atalarının isimlerini de çıkarttığına göre, idarede epi bir zaman kalmış olmalıdır.

⁴⁹ Bak. JCS 8 s. 35

⁵⁰ BM 115688 no.lu inşaat kitabesinin ilkin E. Weidner, AfO XV s. 96 da, sonra B. Landsberger, JCS 8 s. 31-33 de tercüme ve transkriptionu verilir.

Görülüyor ki, KKL'nin 41. kral Assur - Dugul'dan 48. kral Belubani arasındaki bölümü, tarihi gerçeği göstermemektedir. Başka bir deyimle, KKL nin bu bölümüne KAV 14 deki isimler ilâve edilirse, bu sülâlenin gerçek listesi elde edilmiş olurdu:

39 Şamşi - Adad I.	(33 sene)	İlukabkabu oğlu
40) İşme - Dagan	(40 sene)	Şamşi-Adad'ın oğlu
Mut - Askur	}	KAV 14
Rimu . . .		
Asinu		
41) Assur - dugul		
42) Assur - apla - iddin		
43) Pap - ir - Sin (=Puzur - Sin)		
44) Sin - Namir		
45) İpku - İştâr		
46) Adad - Salulu		

Şimdi, Şamşi - Adad sülâlesinin zamanını saptamaya çalışalım: KKL'inde Şamşi - Adad'dan itibaren idare yılları verilir. Bu itibarla bugün olduğu gibi, Eskiçağlarda da Şamşi-Adad'ın zamanı, kronolojik bir temel taşı sayılmıştır. Asur tarihinin kronolojisi üzerinde çalışan Poebel, Weidner ve Landsberger gibi bilginler de bu temel taşı kullanmışlar, ancak kral listelerindeki eksiklikleri, kral kitabelerindeki zaman mesafesi ifadeleri ile tamamlamaya çalışmışlardır. Meselâ Asarhaddon bir kitabesinde (KAH I, 51), Asur mabedinin Şamşi - Adad tarafından tamiri ile I. Salmanassar tarafından yeniden tamiri arasında 434 sene geçtiğini bildirir ve aynı mabedin Erişum I tarafından rekonstrüksiyonu ile I. Şamşi - Adad'ın tamirâtı arasında 126 sene geçtiğini kaydeder. Buna karşı Salmanassar da bir kitabesinde (KAH I, 13), Erişum'dan 159 sene sonra mabedin Şamşi - Adad tarafından tamir ettirildiğini, 580 sene sonra da aynı mabedi kendisinin onardığını anlatır, yani:

İluşuma	Asarhaddona göre,	Salmanassara göre
I. Erişum	}	126 sene
I. Şamşi - Adad		
I. Salmanassar	}	434 "
Asarhaddon		
		580 "

I. Erişim ile Şamşi - Adad'ın zamanları arasındaki $159 - 126 = 33$ senelik fark I. Şamşi - Adad'ın 33 senelik idaresini Asarhaddon'un hesaba dahil etmemesinden, Salmanassar'ın ise dahil etmesinden oluşur.

Şamşi - Adad ile Salmanassar I arasındaki zamanı Asarhaddon 434 Salmanassar 580 sene olarak verdiklerine göre, aradaki fark:

$$\text{Asarhaddona göre: } 126 + (33) + 434 = 593$$

Salmanassara göre: $159 + 580 = 739$ $739 - 593 = 146$ senedir. Landsberger bu farkın kiral listelerinin zaman zaman uğradığı sansürlerden ileri geldiğini ve kâtiplerin başka başka listeleri kullanmalarından meydana geldiği kanısındadır. Poebel ise Asarhaddon'un kesin olan idaresi tarihinden hareket ederek, 680 senesine 580'i ilâve eder ve I. Salmanassar'ın $680 + 580 = \text{M. Ö. } 1260$ senesinde yaşadığını tesbit eder. KKL'indeki idare yılları toplamından I. Salmanassar için elde edilen 1273 ile 1260 arasında sadece 13 senelik bir fark vardır.

Diğer taraftan Poebel kısa kronolojiye göre, 1260 senesine, Asarhaddon'un ifadesine göre, Şamşi - Adad ile Salmanassar arasında geçen 434 seneyi ekleyerek, 1694 senesine gelir ki, bu tarihte Şamşi - Adad Asur mabedini tamir ettirmiş olmalıdır. KKL'nin verdiği idare yılları toplamına göre ise Şamşi - Adad 1726-1693 tarihleri arasında konulur, aradaki bir senelik fark Şamşi - Adad'ın mabedi ölümünden bir sene önce tamamlanmış olduğunu gösterir. Şamşi - Adad'ın öldüğü sene olan 1693 ile Salmanassar'ın cülûsu arasında: $1693 - 1272 = 421$ sene fark eder. Bu rakam ile Asarhaddon'un Şamşi - Adad, Salmanassar arası için verdiği 434 sene arasında ise, $434 - 421 = 13$ senelik bir fark vardır. Şu halde I. Salmanassar için KKL'nin verdiği idare yıllarından elde edilen 1273 tarihi ile Asarhaddon'nun bildirdiği zaman mesafesi arasında da 13 senelik fark olması sonucun doğruluğunu gösterir. Bu farkın kiral listelerindeki sansürlerden ileri geldiği sanılmaktadır.

Böylec I. Şamşi - Adad kısa kronolojiye göre 1726-1693 konulur, KKL'si onun oğlu İşme - Dagan 40 (SDAS.ta 50) sene verdiğiğine göre, İşme - Dagan 1693(-40=)1653 arasında yaşamış olmalıdır. Onun ölümünden 47. kiral Adası tarafından yeni bir sülâlenin kurulmasına kadar geçen karışıklık devrinin, Sinkronistik Asur listesinin gösterdiği Adası=Abieşuh çağdaşlığına dayanarak 1648 se-

nesine kadar sürdüğü tesbit edilebilir. 1654-1648 arasındaki 6 senelik fark, Assur-dugul ve haleflerinin zamanındaki karışıklık devidir.

Böylece M. Ö. ca. 1650 lerde Adasi sülâlesi ile başlayan Asurun karanlık devrine gelmiş oluyoruz.

VI. Grup — Adasi sülâlesi :

KKL'inde ve onun duplikatlarında bu sülâle kırallarının isimleri verilir, bunun dışında bu kırallardan kalma hiç bir vesika yoktur. Listelerde sülâle değişmesini işaret eden herhangi bir çizgi veya not da yoktur. Kısacası bu sülâleden kaç kişi geldiği ve sülâlenin ne kadar zaman yaşadığı da meçhuldür⁵¹. Komşu ülkelerin vesikalarından da hiç bir bilgi elde edilememektedir. Zira Adasi sülâlesinin yaşadığı "Karanlık Çağ", ancak 59. kral III. Şamşi-Adad zamanında (M. Ö. ca. 1510-1495) yeniden inşaat kitabelerinin ortaya çıkmasıyla sona erer. Poebel, Adasi sülâlesinin, KKL nin son kralı (117. kral) II. Assur-uballite kadar La - al - la - ia isimli bir gasıbın 6 senelik idaresi dışında kesiksiz devam ettiği görüşündedir. Adasi, tahta çıktığında uzun süre rakipleriyle mücadele etmiş ve ihtiyar bir adam olarak ölmüş olmalıdır, zira oğlu Belu-bani ancak 10 sene krallık yapabilmıştır. Adasi ve Belu - bani isimleri Asur Sinkronistik tarih listesinde, (A) kral listesinde ve KAV 14 parçasında korunmuştur. Belu-bani'nin üç halefi: oğlu Libaia, torunu Şarma - Adad I ve torunun çocuğu En - tar - Sin ($17 + 12 + 12 = 41$) sene idare etmiş gösterilir. KKL sine göre, EN - tar - Sin'e, Belu - bani'nin en küçük oğlu, yani amucası Baza - a halef olmuş ve 28 sene Asuru idare etmiştir. Listede 53. kral Lulla - a'ya ise, herhangi birinin oğlu denildiğine göre, bu kral bir taht gasıbı idi ve 6 sene iktidarda kalabilmişti. Fakat sonra Baza-a'nın oğlu Şu - ninua (54. kral) onu bertaraf etmişti. Onun 14 senelik idaresinden sonra öldüğünde, yerine oğlu Şarma - Adad II (55. kral) geçmiş, fakat 3. senesinde biraderi Erişu III (56. kral) belki de bir darbe ile tahta çıkmıştır. Bundan sonra sülâlenin bu kolu iktidarda kalmış, onu Erişu III. ün oğlu Şamşi - Adad II (57. kral) ve torunu İşme-Dagan II (58. kral) takip etmiştir.

KKL.nin 59. kralı III. Şamşi - Adad ile iktidar, sülâlenin eski koluna geçmiş olmalıdır. Zira bu kralın adının karşısındaki notta,

⁵¹ A. Poebel, Adasi sülâlesinin 12 kişi ile ca. M. Ö. 1637-1511 seneleri arasında 127 sene hüküm sürdüğünü kabul eder. JNES I 470.

“Şu - Ninua'nın oğlu, Şarma - Adad'ın (55. kiralın) biraderi İşme - Dagan'nın oğlu” denilir. Böylece Adasi sülâlesinin şeceresi 47. kırıaldan 52. kiral Bazaa'ya kadar babadan oğula direkt olarak sürdükten sonra, bir maceracı olan 53. kiral Lulla'nın 6 senelik idaresi müstena, tekrar aynı soyun evlatlarına şu şekilde geçtiği anlaşılıyor:

	47. Adasi	(sıfır) sene
	48. Bel - bani	10 ”
	49. Libaa	17 ”
	50. Şarma - Adad	12 ”
	51. En. TAR. SIN	12 ”
	52. Bazaa	28 ”
53. (Lulla-a)	54. Şu Ninua	14 ”

58. İşme - Dagan II	55. Şarma - Adad II	56. Erişu III 13 sene
59. Şamşi - Adad III		57. Şamşi - Adad II 6 sene

Bu tablodan da anlaşılacağı üzere, Şu - Ninua'nın ölümünden sonra, yerine ilkin büyük oğlu, Şarma - Adad II geçmiş, fakat bizce meçhul nedenlerle bu zat ancak 3 sene kiralık yapmış ve yerini kardeşi III. Erişu'ya bırakmıştı. Listelere göre bu kiral 13 sene tahtta kalmış, sonra oğlu Şamşi - Adad II kiral olmuştu. Onun 6 yıllık kısa idaresine Şu - Ninua'nın en küçük oğlu olan İşme - Dagan II tarafından son verilmiş olması muhtemeldir. Onun oğlu 59. kiral Şamşi - Adad III.e listede “Şu - Ninua'nın oğlu (ve) İşme - Dagan'ın oğlu (olan) Şarma - Adad'ın biraderi, 16 sene kiralık etti” kaydı vardır. Demek ki Adasi sülâlesinin 7. kiralı olan Şu - Ninua'nın torunları hâlâ iktidardadır. III. Şamşi - Adad'dan itibaren inşaat kitabeleri yeniden başlar, fakat buna rağmen 60. kiral Assur - Nerari 61. kiral Puzur - Assur III ve 62. Enlil - Nasir isimli kiralın icraatı hakkında hemen hiç bir şey bilmiyoruz.

KKL'inde verilen idare yılları toplamına göre, III. Şamşi - Adad M. Ö. ca. 1510-1495 arasında yaşamıştır. Bu kiral ile üç halefinin idare yılları toplanırsa;

59. Şamşi - Adad III	16 sene
60. Assur - Nerari I	26 ”
61. Puzur - Assur III	(24) ” (SDAS'a göre)
62. Enlil - Nasir I	13 ”
	79 sene

1510—79=1421 senesine gelinir ki, bu tarihte Mitanni kralı Sauşşatar'ın doğuda Kerkük yanındaki Nuzi'den, batıda Hatay'daki Alalah (Tel Açana) ya kadar, hemen bütün kuzey Mezopotamya'ya hâkim olduğunu Nuzi ve Alalah yazılı vesikalari ile biliyoruz⁵². Asur şehri Nuzi'nin batısında bulunduğuna göre, Asur şehri de Mitanni boyunduruğu altına girmekten kurtulamamış olmalıdır. Demek ki III. Şamşi - Adad ve halefleri Mitanni kralına bağlı gölge kırıllardı⁵³. Esasen 63. kral Nur - ili'den sonra KKL ile (A) kral listesi arasındaki paralellik bozulur, fakat SDAS'da paralellik devam eder:

KKL	Assur A kiral listesi
63. Nur - ili 12 sene	63. Nur - ili 12 sene
64. Assur - şaduni sıfır sene	64. Assur - şad - şabe 28 sene
65. Assur - rabi sıfır sene	65. Assur - Nerari II 28 sene
66. Assur - nadin-ahhe sıfır sene	66. Puzur - Assur IV 28 sene
67. Enlil - Nasır II 6 sene	67. Enlil - Nasır II 28 sene
68. Assur - Nerari II 7 sene	68. Assur - rabi I 28 sene
	69. Assur - Nerari III 28 sene

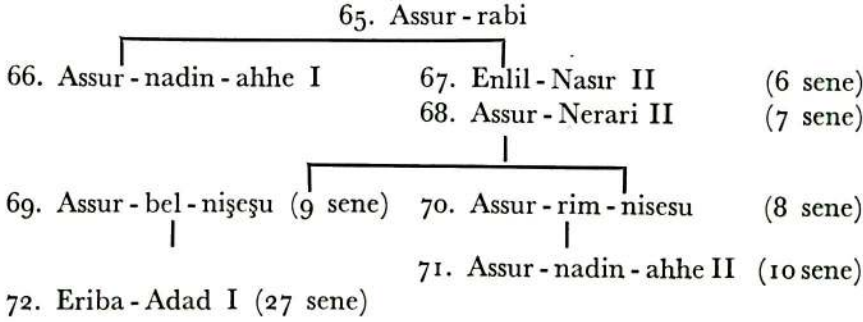
Asur kiral listelerinin 64.-68. kırılların sırasında görülen bu uyumsuzluk, idare yıllarında da yansır. AKL inde 64.-68. kırılların her birine 28 er sene verildiği halde, KKL inde 64.-66. kırıllara sıfır sene verilir. Listelerde görülen bu karışıklık, memleketin yabancı istilası altında kalmasıyla izah edilebilir. Esasen bu kırıllardan bazılarına ait bir kaç inşaat kitabesinden başka da vesika yoktur. KKL nin, 65. kral Assur - rabi hakkında verdiği şu: "Assur saduni'yi tahttan attı, tahtı gasbetti ve sıfır sene kırıllık etti" notu, buradaki sıfır seneleri anlamamıza olanak verir, kanısındayız. Yani 63. kral Nur - ili, 12 sene idare ettikten sonra öldüğünde, yerine oğlu 64. Assur - şaduni geçmişti, fakat belki de Mitanni yanlısı olan 65. Assur - rabi, onun kırıllığını tanımamış, yiğeni bertaraf etmişti. Ne varki kendisi de muhalif parti tarafından ortadan kaldırılmıca, onun oğlu I. Assur - nadin - ahhe (66.) kiral olmuş ve aynı sene içinde o da bertaraf edil-

⁵² Mitanni kralı Sauşşatar, Halebi, Alalakh kralı İdrimi'nin babası İlim-ilimma zamanında zaptetmiştir. Bak. Sir L. Woolley, A Forgotten Kingdom (1953) s. 120.

⁵³ E. Weidner, BoSt 8 s. 39 da Sauşşatarın Assurdan alıp, kendi idare merkezi Waşşukanni'ye getirdiği altın ve gümüş kaplamalı kapı'dan söz edilir.

mişti. Bütün bu olaylar aynı sene içinde cereyan ettiği için, Asurlu kâtip 64 - 66. kiralarm idare sürelerini sıfır olarak göstermişti. Tabii bunlar bir varsayımdan öte gidemez.

67. Kral Enlil - Nasır II ye gelince, KKL ona Assur - nadin-ahhe'nin biraderi dediğine göre, o da Assur - rabi'nin oğlu idi; KKL sine göre iktidar:

şeklinde devam etmiştir. Bu şemadan da anlaşılacağı üzere, 68. kral Assur - Nerari II ölünce, yerine ilkin büyük oğlu 69. Assur - bel - nişeşu geçmiş, fakat idaresinin 9. senesinde kardeşi ona halef olmuştur. Halbuki listemizin belirttiğine göre, Assur - bel - nisesu'nun kendi oğlu vardı ve tahta onun geçmesi gerekirdi. Bundan anlaşılıyor ki, Assur - rim - nisesu bir hükümet darbesi yapmış, fakat kendisi de ancak 8 sene tahtta kalabilmiş, yerine oğlu 71. Asur kralı olarak Assur - nadin - ahhe II geçmişti. Sonra bilmediğimiz nedenlerle o da ancak 10 sene kiralık yapmış ve nihayet tahtın gerçek varisi olan Assur - bel - inesesu I'in oğlu tahta çıkmıştı.

KKL nin 72. kralı olan Eriba - Adad I ile Asur tarihi bir dönüm noktasına erişmiş olmalıdır. Gerçekten bu kralın şahsında, Asuru Mitanni boyunduruğundan kurtaran kahraman görülür, çünkü Mısır'da Firavun Psusenes'in mezarında (Thinis'te) bir kolyeye ait hurma biçiminde lapis lazuliden bir taşın üzerinde: "Büyük Sukallu İbaşsi - ilu'nun malı. O bunu büyük kızımın camı için yaptırdı. Beltil (Asur) tanrıları Asur, Enlil ve Ninlil'in malı. Onu kimse almasın veya tanrıya ve kırala yemin ederek kendine almasın!" ibaresi yazılı idi⁵⁴. Bu çivi yazısının duktusu, Eriba - Adad kitabesindeki yazı ile aynı idi. Diğer taraftan İbaşsi - İlu'nun stelinde ona: "Hanigalbat kralının

⁵⁴ R. Borger, HdO V, s. 20-21.

elçisi” denildiğinden, Asur’un Eriba - Adad zamanında bağımsızlığına kavuştuğu tahmin edilmektedir⁵⁵, zira Mısırda böyle bir hediye ancak kiralım bağımsız olduğu bir zamanda gönderilebilirdi.

Nitekim onun oğlu 73. kiral Assur - uballit de, Hitit kralı Suppiluliuma’nın Mitanni kralı Tuşratta’yı yenmesi üzerine, batı sınırlarını genişletme teşebbüslerinde bulunmuş, az sonra da Mısır Firavunu IV. Amenofise ve damadı genç prens Tut - ankh - Amona aynı seviyede kiral gibi “Biraderim” hitaplı mektuplar göndermişti⁵⁶.

Assur - uballit’ten 78. kiral I. Tukulti - Ninurta (1242-1206) zamanına kadar Asurda cereyan eden olayları Babil kronikleri⁵⁷ ve Asur destanı⁵⁸ ile biliyoruz. Asur devleti bu zaman içinde Babili bir vassal kirallık haline getirmişti. Gerçekten Assur - uballit’ten I. Tukulti - Ninurta’ya kadar geçen devir, Orta Asur devletinin en parlak çağıdır. Ne var ki bu mutlu günler uzun sürmemiş, I. Tukulti - Ninurta’nın 37 yıllık uzun idaresi sonunda, ihtiyar kiral karşı düzenlenen bir ayaklanmada, bizzat oğullarının da iştiraki ile bir suikast yapılmıştı⁵⁹. KKL bu olayı, 79. kiral Assur - nadin - apli için: Tukulti - Ninurta’nın hayatında tahtı aldı” şeklinde üstü kapalı olarak anlatır, fakat bu baba katili Asur tahtında ancak 3 sene oturabilmiş, yerine Tukulti - Ninurta’nın diğer oğlu Assur - Nasir - apli’nin oğlu 80. kiral olarak Assur - Nerari III geçmiştir:

78. Tukulti-Ninurta I

79. Assur - nadin - apli (3)	Assur - nasir - apli (kiral olmamış)
	80. Assur - Nerari III (6 sene)
	81. Enlil - kudur - usur (5 sene)

Diğer taraftan Harper 924 no.lu mektup, bu sırada Babil kralı olan Adad - sum - nasir’dan III. Assur - Nerari’ye ve Nabudan isimli bir şahsa hitaben gönderilmiştir. Mektupta: “Sizler, Asur’un küçük kırılları” denilmesinden anlaşılıyor ki, Tukulti - ninurta’nın ölümünden sonra, Asur toprakları 3 oğlu ve Nabudan arasında payla-

⁵⁵ Elena Cassin, FW II 78 de bu kahramanın Assuruballit olduğunu söyler.

⁵⁶ J. A. Knudtzon, Die El Amarna Tafeln (1915) No 13-14.

⁵⁷ King, Chronicels I-IV.

⁵⁸ A. Ungnad, MAOG XII₂ (1938) s. 1-42

⁵⁹ I. Tukulti - Ninurta Babilde 7 sene hâkim olduğu için, Babil’in “P” kroniği de bu olaylardan bahseder.

şılmıştı. Nabudan yalnız Asur sarayında değil, bütün Asur toprakları üzerinde söz sahibi, âdeta bir kiral gibi görünmektedir ⁶⁰. Nitekim 82. Asur kiralı olarak listeye geçen Ninurta - apel - Ekur onun oğlu idi.

III. Assur - Nerari'ye. Tukulti - Ninurta'nın en küçük oğlu 81. kiral Enlil - kudur - usur halef olmuştur, onun zamanında vukubulan Babil savaşı hakkında Sinkronistik tarih vesikası şu bilgiyi vermektedir: "Asur kiralı Enlil - kudur - usur ve Adad - şum - nasır (Babil kiralı) birbirlerine karşı savaş açtılar. Enlil - kudur - usur ve Adad - şum - nasır Asura karşı yapılan savaşta öldüler. Nabudan'ın oğlu 82. kiral Ninurta - apel - Ekur (Babilden) memleketine döndü, kendi askerlerini topladı, savaş için tekrardan düzenledi ve Babilli komutanı yendi, bunun üzerine o onu memleketine gönderdi"

Böylece bu Asur vesikası sayesinde, Tukulti-Ninurta'nın ölümünden 14 sene sonra, Enlil - kudur - usur'un savaş alanında ölmesi üzerine Adasi sülâlesinin sona erdiğini ve Nabudan'ın oğlu Ninurta-apel - ekur'la yeni bir sülâlenin başladığını öğreniyoruz.

Fakat KKL inde: "Nabudan'ın oğlu, Ninurta - apel - ekur, Eri - ba - Adad'ın soyundan, Karduniaşa (Babile) gitti, Karduniastan geldi, tahtı aldı, ve 3 (AKL inde 13) sene kiralık yaptı" denildiği için, Adasi sülâlesi başka bir koldan devam ediyor, demektir. Diğer taraftan Sinkronistik tarih listesi de 82. kiral Ninurta - apel - ekur'u III. Babil (Kas) sülâlesinden:

- 32. Adad - sum - nasır
- 33. Melişuhu II
- 34. Marduk - apel - iddin

isimli kırallarla çağdaş gösterir, fakat Poebel'in de işaret ettiği gibi, bu kırallardan ilki 81. Asur kiralı Enlil - kudur - usur'la yaptığı düelloda ölmüştü. Demek ki Nabudan'ın oğlu Ninurta - apel - ekur, Babil kiralı daha hayatta iken onunla münasebette idi, yani Babile onun yanına kaçmıştı.

KKL sine ve onun duplikatlarına göre, Ninurta - apel - ekura oğlu 83. kiral Assurdan III halef olmuş ve 46 sene idare etmiştir. Ne var ki bu kıraldan sonra listeler gene karışır ve bu kiralın oğulları hakkında listelerin verdiği kıt bilgiler uzun münakaşalara yol açar. Çün-

⁶⁰ A. Poebel, JNES II 56 da Nabudan'ın Assur dışında bir kiral olduğunu düşünür.

kü Assurdan'ın oğlu ve halefi olarak gösterilen 84. Ninurta - tukulti-Assur için listede: "Onun oğlu, onun idaresinde kiralık yaptı" denir. Buradaki "onun" zamiri selefine aittir ve böylece bu prensin, babasının son senelerinde idareye iştirak ettirildiği anlaşılır. Fakat yine III. Assurdan'ın oğlu olan Muttakil - nusku hakkında KKLinde: "Onun biraderi, ona karşı savaştı. O, onu Babile gönderdi, onun idaresinde tahtı aldıktan sonra öldü" kaydı vardır ve iki kardeşe de idare yılı olarak sıfır rakamı verilmiştir. Bu notları her araştırmacı kendine göre yorumlamaktadır⁶¹. Kanımızca burada Asur tarihinde sık raslanan kardeşler arası bir taht kavgası söz konusudur. Baba Assurdan'ın son senelerinde Ninurta - Tukulti - Assur'un idareye iştirak ettirildiği sırada, babanın ölümü üzerine Muttakil - Nusku, kardeşinin kiralılığını tanımamış, vukubulan savaşta onu yenmiş ve Babile kaçmasına sebep olmuştu. Kendisi de aynı sene içinde oğlu lehine tahttan feragat etmişti. Burada münakaşaya yol açan şey, zamirlerin yerini tuttukları şahısların tesbit edilmesindeki güçlüktür. Kim, kimi Babile göndermiştir? Bu soruya başka vesikalardan cevap aranmıştır. Bir vesikada: "Muttakil - Nusku'nun 100 parça gemisinden" bahsediliyor. Diğer taraftan Assur kazılarında bulunan 112 parçalık bir arşivin vesikaları yalnız Ninurta - Tukulti - Assur'un adı ile tarihlenmiştir.

Neticede, KKL nin ve duplikatlarının bu iki kiral hakkında üstü kapalı olarak verdikleri bilgilerden ve idare yılı olarak her ikisine de sıfır sene verilmesinden, her iki prensin de babalarının uzun idare yıllarında birer prens olarak yaşadıkları ve ikisinin de kiral olamadığı için, sıfır senelik idare gösterildiği anlaşılıyor.

Muttakil - Nusku'nun oğlu 86. kiral Assur - res - isi 18 sene, onun oğlu 87. Tiglatpileser I 39 sene Asuru idare ederler, böylece Asur devleti 80 sene kadar istikrarlı bir devlet görünümünü alır, zira Tiglatpileser'in oğulları 88. kiral Ninurta - apel - Ekur II (2 sene) sonra onun kardeşi 89. kiral Assur - bel - kala (18 sene) idarede kalırlar. Fakat bu sonuncunun oğlu 90. kiral Eriba - Adad'ın 2. senesinde, Tiglatpileser'in küçük oğlu 91. kiral Asur kralı Şamşi - Adad IV bir darbe ile tahtı ele geçirmiş, 90. kiral Eriba - Adad II Babile kaçmıştı. Bundan sonra KKL sinin son kralı 107. kiral Assur - Ne-

⁶¹ Karşıla: E. Weidner, AfO X 1935 s. 6; B. Landsberger, AfO X 143 Poebel JNES II s. 62-72.

rari'ye kadar, KKL fasılasız babadan oğula devam eder, bu arada listemizin verdiği idare yılları ile Asur'un (A) kiral listesi rakamları arasında farklar vardır. SDAS listesi ise KKL inde olmayan iki isim daha verir:

	KKL		AKL	
87. Tiglatpileser I	39	sene	27	sene
91. Şamşi - Adad IV	4	"	20	"
95. Assur - rabi II	41	"	30	"
96. Assur - res - isi	5	"	15	"
97. Tiglatpileser II	32	"	33	"
100. Tukulti - Ninurta II	7	"	6	"
103. Şamşi - Adad V	13	"	14	"
107. Assur - Nerari V	10	"	8	"
	<hr/>		<hr/>	
	151	"	153	"
<hr/> SDAS <hr/>				
108. Tiglatpileser III				
109. Salmanassar V				

S O N U Ç

KKL sini ilk neşreden Arnold Poebel listenin sonuna, 100 sene sürdüğü mutlak kronoloji ile bilinen Sargonitler devri kırallarının isimlerini ve idare sürelerini eklemiştir. Şimdi, Asur kiral listelerinin kronolojik çalışmalarda doğruluğu kesin bir kaynak materyali olup olmadığı sorulabilir? Çalışmalarımız bize Asur kiral listelerinde bir çok yanlışlar ve eksikler olduğunu göstermiştir. Meselâ I. Şamşi-Adad sülâlesinden, son 4 kiralım adı çıkarılmıştır. Sonra, Listelerin Tuppişu kırallarını zaman hesaplarından çıkarmakla tarihi gerçek elde edilebilir mi, zira taht kavgaları senelerce sürmüş olabilir.

Diğer taraftan Asurlu kâtiplerin listeyi hazırlarken her bir kiralı aî limmu listelerini ve kitabelerini toplayıp, ilmi bir çalışma yapmadıkları da bir gerçektir. Bununla beraber, onların olanaklar oranında "Doğru"ya sadık kalmak istedikleri, fakat kiralım emrinde olduklarından olayları ancak üstü kapalı bir şekilde yansıtmalarından anlaşılıyor.

Böylece çalışmalarımız, Asur kiralı listelerinin birinci derecede güvenilir bir kaynak olmadığı sonucunu vermiştir.

POEBEL'İN KHORSABAD KRAL LİSTESİ

- 1 - Tudia 2480
- 2 - Adamu
- 3 - İangi
- 4 - Kilamu
- 5 - Harharu 2380
- 6 - Manvaru
- 7 - İmşi
- 8 - Harşu
- 9 - Didanu 2280
- 10 - Hanu
- 11 - Zuablu
- 12 - Nualu
- 13 - Abazu (M. Ö. 2180)
- 14 - Til-li
- 15 - Aşarah
- 16 - Uspia
- 17 - Apiaşal

Toplam : 17 kral

Çadırda oturan Kırallar.

- 18 - Halie
- 19 - Samanu
- 20 - Hiannu
- 21 - İlu-mer
- 22 - İakmesi
- 23 - İakmeni
- 24 - İazkur-ilu
- 25 - İlu-kapkabu
- 26 - Aminu

Toplam : 9 kral (babaları ile)

- 27 - Sulili
- 28 - Kikkia (İbi-sin 1960)
- 29 - Akia
- 30 - Pusur-Aşşur I
- 31 - Şalim-Ahhe (Salim Ahum)
- 32 - İlişuma
- 33 - Erişum I (40)
- 34 - İkinum
- 35 - Sarru-kin
- 36 - Puzzur-Aşşur II= Anitta
- 37 - Naramsin (Eşraminna k.)
- 38 - Erişum II

} Asur Ticaret Kolonileri Devri

39 - Şamsi-adad I	(33)	
40 - İşme-Dagan	(40)	
41 - Assur - Dugul	(6)	
42 - Assur-apla-iddin	(0)	
43 - Naşir-sin	(0)	(Puzur-sin)
44 - Sin - Namir	(0)	
45 - İbqu - İstar	(0)	Tuppisu
46 - Adad - Salulu	(0)	krallar
47 - Adasi	(0)	
48 - Belu - Bani	(9)	
49 - Libaia	(17)	
50 - Sarma - Adad I	(12)	
51 - EN-TAR-Sin	(12)	
52 - Baza-a-a	(28)	
53 - Lulla-ia-a	(6)	
54 - Şu - Ninuva	(14)	1562-1549
55 - Sarma - Adad II	(3)	1548-1546
56 - Erişum III	(13)	1545-1533
57 - Şamsi - Adad II	(6)	1532-1527
58 - İşme - Dagan II	(16)	1526-1511
59 - Şamsi - Adad III	(16)	1510-1495
60 - Aşur - Nerrari I	(26)	1494-1469
61 - Puzur - Aşşur III	(14)	1468-1455
62 - Enlil - Nerari	(13)	1454-1442
63 - Nur-ili	(12)	1441-1430
64 - Aşşur - Şaduni		1430
65 - Aşşur-rabi		1430
66 - Aşşur-nadin-ahhe		1430
67 - Enlil Naşir II	(6)	1429-1424
68 - Aşur - Nerari II	(7)	1423-1417
(Puzur - Aşşur IV) Asur A Kral listesinden		
69 - Aşşur-bel-Nisesu	(9)	1416-1408
70 - Aşşur-rim-misesu	(7)	1407-1400
71 - Aşşur - Nadin - Ahhe	()	1399-1390
72 - Eriba - Adad I	(27)	1389-1363
73 - Aşşur - Uballit I	(36)	1326-1327
74 - Enlil - Nirari I	(10)	1326-1317
74 - Enlil - Nirari II	(10)	1326-1317
75 - Arik-den-ilu	(12)	1316-1303
76 - Adad - Nirari I	(32)	1304-1273
77 - Salmanassar I	(30)	1272-1243
78 - Tukulti - Ninurta I	(37)	1242-1206
79 - Asur-nadin-apli	(3)	1205-1203
80 - Assur - Nerari III	(6)	1202-1197
81 - Enlil-kudur-uşur	(5)	1196-1192

(Karigalzu III)

82 - Ninurta-apel-ekur	(13)	1191-1179	
83 - Assurđan	(46)	1178-1133	
84 - Ninurta - Tukulti - Assur	(0)	Tuppisu	1133
85 - Muttakil-nusku	(0)	Tuppisu	11333
86 - Assur-res-isi	(18)	1132-1115	
87 - Tiglatplezer I	(39)	1114-1076	
88 - Ninurta-apel-ekur	(2)	1075-1074	
89 - Assur-bel-kala	(18)	1073-1056	
90 - Eriba - Adad II	(2)	1055-1054	
91 - Şamsi - adad IV	(4)	1053-1050	
92 - Assur-nasir-pal I	(19)	1049-1031	
93 - Salmanassar II		1028-1017	
94 - Assur - Nirari IV		1016-1011	
95 - Assur-rabi II		1010- 980	
96 - Assur-res-isi II		979- 966	
97 - Tiglatplezer II		965-933	
Assurđan II		932-913	
99 - Adad - Nirari II		911-891	
100 - Tukulti - Ninurta II		890-884	
101 - Assur-nasir-pal II		884-859	
102 - Salmanassar III		859-824	
103 - Şamsi- Adad V		824-810	
104 - Adad - Nirari III		810-782	
104 - Adad - Nirari III (Semiramis)		810-782	
105 - Salmanassar IV		782-772	Urartu kralı Argistis I
106 - Assurđan III		772-754	
107 - Assur - Nirari V		754-746	Korsabat Listesinin Sonu
109 - Salmanassar V		727-722	
110 - Sargon II		722-705	
111 - San-herip		705-681	
112 - Assur-haddon		680-669	
113 - Assur - banipal		668-626	
114 - Assur - etil - İlanı		625-620	
115 - Sin-sumu-lisir			
116 - Sin-sar-iskun		620-612	
117 - Assur-uballit II		612-609	